

Briewe van W. E. G. en N. P. van Wyk Louw 1941–1970.

J. C. Kannemeyer (red). 2011.

Hemel en See Boeke: Hermanus. 576 pp.

ISBN: 978-0-9870-0222-8.

DOI: <http://dx.doi.org/10.4314/tvl.v49i2.16>

“Ek het die gevoel gehad, daardie Saterdag-aand en Sondagmôre in April, dat ons nog lank nie uitgesels is nie. Laat dus spoedig weet dat ons planne kan maak.” So eindig W. E. G. Louw se laaste brief aan sy broer, N. P. van Wyk Louw, op 12 Junie 1970. Met die lees van hierdie briewe is dit ook die besef waartoe die leser jare daarna kom: die gesprek tussen die broers en hul onderskeie nalatenskappe tot die Afrikaanse kultuur en letterkunde is nog lank nie beëindig nie.

Briewe van W. E. G. en N. P. van Wyk Louw 1941–1970 is soos *Ek ken jou goed genoeg* (Protea Boekhuis, 2004) geredigeer en van ’n inleiding voorsien deur J. C. Kannemeyer. Die briefwisseling is in 1939 gestaak toe die broers albei in Kaapstad gewoon het, maar hervat op 20 September 1941 met W. E. G. Louw se verhuising na Johannesburg en duur voort tot met Van Wyk Louw se dood op 18 Junie 1970. Hierdie korrespondensie bestaan uit 226 briewe, poskaarte en telegramme oor ’n periode van amper dertig jaar. Die bundel is volgens die voorwoord ’n produk van die kursus in die Edisiewetenskap aan die Departement Afrikaans en Nederlands aan die Universiteit van Stellenbosch en deur verskeie werkgroepe voorberei.

Die voetnote met inligting oor persone, gebeure en historiese agtergrond is besonder funksioneel om ’n reeks verwysings te verklaar en konteks te verskaf.

Die leser word deurlopend getref deur die volledige korrespondensie per brief, soos aanvanklik die bladsye inligting oor toneel-opvoerings en later die administrasie van *Standpunte*. Die onderbroke aard van die korrespondensie is ook opvallend, met die

verskonings vir lang onderbrekings soos ’n refrein deur hierdie samestelling. Van Wyk Louw skryf byvoorbeeld op 17 Desember 1941: “Beste Gladstone, Ek laat wag deesdae net so lank op ’n brief as jy, maar ek was regtig nog aanmekeer besig.” Soms word daar ook verwys na die traagheid om sekere werk afgehandel te kry: “Ek is eintlik bang om aan jou te skrywe, want ek weet hoe dit daar gaan—maar hoe lyk dit met die stukies vir die kinder-ensiklopedie?” (14 Augustus 1943). In teenstelling daarmee is daar die opregte meelewing en gedeelde vreugde met persoonlike nuus oor geboortes, troues, aanstellings en verjaarsdae. Die genot van vakansies wat saam deurgebring kan word en die gepaardgaande sinvolle gesprekke, spreek ook duidelik uit heelwat briewe.

Aanvanklik word aandag bestee aan die uitruil van inligting oor die werksaamhede van verskeie toneelgeselskappe, die sukses daarvan en ook die kritiese bespreking van opvoerings. Die erns van die betrokkenheid van die Louws by die kultuurlewe van die Afrikaner spreek uit hierdie belangstelling en die tyd daaraan gewy. Tussenin is daar egter ook die kleinlike rusies en selfs onverdraagsaamheid teenoor ander medewerkers op die kultuurakker, soos die Nienabers. Dit is ook duidelik dat die Louws geen geringe dunk het van hul eie intellektuele vermoëns nie.

W. E. G. Louw se stryd om die Afrikaanse skool, P. J. Olivier, in Grahamstad tot stand te laat kom, sien hy as sy hoogtepunt van sy jare aan die Rhodes Universiteit in die Oos-Kaap met sy “klein, bekrompe, koloniale Britse gees” (24 Augustus 1953). Terselfdertyd is ’n ander behoefte wat uitgespreek word in die briewe die noodsaaklikheid van ’n beter verhouding tussen Engels- en Afrikaanssprekendes, ’n ideaal wat voorlopig altans in die wiewe gery word deur die stryd om republiekwording. Van Wyk Louw is egter, in sy eie woorde, nie verskriklik bekommerd oor die referendums (1960) oor republiekwording nie: “ek glo

nie dit gaan ons probleme oplos nie: nié ons probleme met die Sap-opposisie nie [...] en seer sekerlik nie ons rasseprobleme nie" (25 Januarie 1960). Hy het ook (vanuit Johannesburg) die volgende beswaar teen die datum 31 Mei: "maar om jou groot feesdag aan so 'n koue datum vir ewig vas te lê (en 'n nat datum in die Boland)".

Daar word wel soms verwys na die gebeure van die Tweede Wêreldoorlog, wat nog tot 1945 sou duur, maar dit is meer die interne stryd tussen Nat en Sap, tussen die oorloggesindes en die teenstanders daarvan, wat aandag kry. Selfs hulle ouers verstaan skynbaar nie hul ywer vir die Afrikanersaak en die belangrikheid van die taal in dié stryd nie: "Ek glo dat die oumense in hul hart 'n groot minagting het vir die soort werk wat ek en jy doen (dit is een van die dinge wat ek hulle nou die dag gesê het). Ek glo dat dit vir die Sap onmoontlik is om hierdie soort werk in Afrikaans as van belang te beskou" (my kursivering, 11 Desember 1944). Die lojaliteit teenoor die Nasionale Party en die nasionale gedagte skemer sterk deur, maar ook die onvergenoegdheid met politieke leiers en hul leierskap—veral Verwoerd loop deur onder skerp kritiek.

In Januarie 1957 skryf W. E. G. Louw 'n brief aan N. P. van Wyk Louw oor die Tomlinson-verslag, wat die ontwikkelingspotensiaal van die tuislande moes ondersoek. W. E. G. is beïndruk met die erns waarmee die regering en sy ondersteuners die gedagtes bejeën en beskou dit as een van die belangrikste openbare diskoerse van daardie tyd. Van die laaste briewe het oorheersend te doen met die Publikasieraad en die gevaar van streng sensuurwetgewing en publikasiebeheer, iets waarteen veral N. P. van Wyk Louw hom ten sterkste verset het en uitgespreek het. In 'n brief van 6 Mei 1963 verwys hy onder andere na die moontlike aanstelling van Abel Coetzee in die Publikasieraad en "dat die regering hom glad nie steur aan wat die ware Afrikaanse letter-

kunde meen of sê of beteken nie, maar dat hy dié gaan muilband deur watter onbevoegde ook." Dit lyk vir hom asof die "stryd om die vrye letterkunde" nog pas begin het en hy verwys na die Publikasieraad as "watter masjien om 'n paar onsedelikheidjies dood te slaan!! Ons word sedelik gemaak vóórdat ons beveilig is!!!" Ook die kerksage rondom Beyers Naudé en Van Wyk Louw se betrokkenheid by hom kry kortliks aandag.

'n Groot gedeelte van die briefwisseling word bestee aan die ontstaans- en ontwikkelingsgeskiedenis van *Standpunte*. Die leser word getref deur die onvermoeide ywer vir hierdie grootse projek in die Afrikaanse kultuurlewe, die administratiewe las van die organisasie van 'n tydskrif, die moeite met die byeenkry van gepaste artikels vir elke uitgawe, probleme met die uitgewers, papierprobleme tydens en net na die oorlog, die streng keuring wat toe al toegepas is, die behoefte aan ernstige debatvoering en die klem op die stel van teenstrydige standpunte. Die kwaliteit van die medewerkers is vandag steeds indrukwekkend: onder andere die twee broers, Elisabeth Eybers, Martin Versveld, D.J. Opperman, H. A. Mulder, Rob Antonissen, Jan Greshoff, A. Roland Holst, H. G. Stoker, Fred le Roux, M. E. R., A. P. Grové en Ernst van Heerden.

Die latere redaksionele stryd met Opperman en andere word ook belig én die uiteindelijke versoening in 1955 na lang verwydering tussen werklik groot figure in die Afrikaanse letterkunde.

Behalwe hierdie grootse nalatenskap is daar ook die onverdrote ywer aan die *Afrikaanse Kultuurgeskiedenis* en daardie groot "tuisskool"-publikasie waarmee geslagte kinders grootgeword het: *Die Afrikaanse Kinderensiklopedie*. So terloops kom die werk aan *Die Jongspan* ook aan die orde en artikels van baie hoë gehalte in *Die Huisgenoot!* Sluit hierby die radio- en koerantbydrae van die twee broers in en 'n beeld van hul enorme

bydrae tot die Afrikaanse kultuurlewe begin duidelik word.

Die bespreking van hul eie literêre werke kry relatief min aandag. Eerder die uitgawe en heruitgawes daarvan as die inhoud en struktuur. Tog is daar vir die literêre snuffelkous enkele gedagtes oor die ontstaan van *Germanicus* en die besinning oor die aard van die versdrama, veral in vergelyking met Opperman se liefde vir die gebruik van die paarrym in *Periandros van Korinthe* en *Vergelegen*.

Die behoefte aan 'n "kritiese, kreatiewe kultuur", soos vandag nog, word myns insiens 'n tema van hierdie briefwisseling. Hulle, vir wie die "letterkunde [...] méér as ons tydelike geld- en magsbesit die bestaansrede van ons nasie is" (5 Junie 1963), eggo ook miskien 'n sekere kultuurpessimisme wat tans voorkom: "Die Here weet, as 'n mens teenswoordig in Suid-Afrika lewe, en veral in die huidige persoonlike krisis [...] dan besef jy hoeveel tyd en geesteskrag in die suiwere politieke, materiële en ander dinge gaan en hoe bedroewend armoedig die geestelike lewe nog is" (21 Februarie 1956).

'n Mens kan nie anders as om persoonlik te reageer op soveel persoonlike inligting nie. Elke leser sal seker vanuit sy agtergrond in die briewe vind wat hy of sy daarin wil vind. Vir 'n blik op daardie tyd, 'n besinning ook oor watter waarde die geestelike lewe vir 'n mens self het, is die lees van hierdie versameling briewe beslis die moeite werd.

Johan Anker
AnkerJ@cput.ac.za
Wellington-kampus
CPUT